

Bisaya

Nag-unang Sinemanang Magasin Sa Binisaya

Enero 9, 2019

Karon,
Available na sa
National Bookstores
ug Merriam &
Webster Bookstores
Nationwide!

Dr. Resil Mojares: Unang Sugboanong National Artist

NI TRIZER D. MANSUETO

Hulagway kortesiya sa Cebuano Studies Center

Si National Artist Resil Mojares kauban sa iyang bana ug nila ni Gob. Davide ug Bise Gob. Magpala.

DR. RESIL MOJARES

UNANG SUGBOANONG NATIONAL ARTIST

DAKO kaayong dungog alang sa Kabisayan ug Mindanao nga makabaton ug anak nga misidlak sa nataad sa katitikan dibang pipili ni Presidente Rodrigo Roa Duterte ang Sugboanon nga si Prop. Resil Mojares isip National Artist kun Nasocnong Alagad sa Alampat kauban sa unom nga gikan usab sa lainlaing nataad niadtong Oktubre 23, 2018.

Sulod sa taas na nga panahon nga gipangandoy sa mga taga Kabisayan ug Mindanao nga makabaton ug National Artist, sa kataposan, may usa ka Bisaya na gayod nga napsidugan sa nataad sa literatura.

Kinsa si Prop. Mojares?

Natawo niadtong 1943 didto sa Pagadian sa pulo sa Mindanao, si Resil Mojares anak sa mga magtutadlo. Ang iyang amahan taga Tinay sa Negros Oriental apan didto natawo sa Ginitilan, Cebu. Ang iyang inahan usa usab ka lumad gayod nga Ginitilanon. Ang nauah, buot lang unta mo-experience sa laing lugar makadyot dibang napadpad sa Pagadian apan didto na naminyo ug mipuyo kauban sa iyang bana.

Ang banang Mojares kanunyang magpaulian sa Ginitilan ilabi na

sa baruan sa Manao alang sa tinuig nga pangin sa nahigotang lungsod. Sa iyang libro nga *House of Memory* (1997), misasay si Prop. Mojares nga ang Ginitilan mao "ang karaang lungsod nga gigikanan," ug "ang halayong dapit diin ang panumakdaman sa akong inahan (ug alang usab kanamo) sa gagmay pang bata ug sa kabataan-on natipig. Ang pagbayahon aron motambong sa pista sa Ginitilan, sa usa ka maanindot nga pulong, usa ka pagperegriño."

Sa pagtangtong sa kolehiyo, sa University of San Carlos na siya mihungia ug pagkaminyo, sa Sugbo usab mipuyo diin niya gimatlo ang iyang bunay. Mipadayon siya sa iyang pagtungha ug natapos ang iyang Doctor of Philosophy in Literature sa University of the Philippines.

Ang Cebuano Studies Center

Sa dili pa nato hisgotan ang mga nasuwat ni Prop. Mojares, angay natong masyaran nga siya maoy tagtukod sa ilado kaayong Cebuano Studies Center (CSC) sa University of San Carlos nga gibukisan niadtong 1975. Ang CSC, segun sa ilang website, usa ka sentro sa pamukiduki sa tanang aspeto sa kulturang Sugboanon. Isip sentro, usa kini ka *library* nga maoy nagtipig sa mga basahan kabahin sa Sugbo ug sa mga probinsiya sa Pilipinas diin ang Sinugboanon maoy pinulongan. Gawas niini, usa kini ka dapit sa pagtuo kabahin sa *humanities* ug *social sciences* ug usa ka opisina alang sa pagpedambo sa kulturang Sugboanon ug sa alampin niini.

Si Dr. Mojares gayod ang nangunay sa pagpangolekta sa mga libro ug mga basahan niini sa sinugdanan pa. Ug sakam sa iyang kakugi, napreserbar ang daghang resources sama sa karaang mga libro ug mga manatun nga tingali dili na unta matun-an sa daghang mga tipunukiduki nga dili lamang gikan sa Pilipinas apan gikan usab sa laing mga nasod. Ug tungod sa pagkasalbar nang maong resources gikan sa unay, babu, sanog ug uban pang kakulian, aduna kini tanundan sa mga impormasyon nga gamit kaayo dili lamang bahin sa kasaysayan apan hasta usab sa laing mga *subject*.

Mga librong nasuwat

Si Dr. Mojares uban sa mga gradwado sa Cebuano Cultural Heritage Course sa University of San Carlos.

Ang bag-ong nanombrhan nga National Artist for Literature nagpasalamat sa pasidungog nga gihalad sa Lalawigan sa Sugbo.

Ug tungod kay si Dr. Mojares usa man ka maalamon, *researcher* ug magsusulat, daghang kaayo ang iyang natampo kabahin sa paglipng sa daghang mga nataad. Niadtong Nobyembre 5, 2018, sa usa ka pasidungog nga gipasitugdahan sa opisyal sa Probinsiya sa Sugbo, usa sa namulong mao si Dr. Hope Sabangan-Yu, ang kasamtangang direktor sa CSC nga mao usay minomisar kang Dr. Mojares alang sa National Artist Award.

Didto sa pasidungog, gisaysay ni Dr. Yu kon gimisa niya pagdani si Prop. Mojares aron kini motandog nga *iconic* alang sa prestihyosong award. Sa duha ka managlahing higayon, mibalabid si Prop. Mojares, apan tungod tingali kay gimokan na kini niya, mibatag na gayod kini sa iyang pagtando.

Kabahin sa gipamulong ni Dr. Yu mao ang gipamuli sa lainlaing intelektuwal bahin sa mga libro nga natipig ni National Artist Resil Mojares. Ania ang tipik sa gitabot ni Dr. Hope Yu nga atong gibubad sa Binsaya:

"Si Dr. Resil Mojares nakasuwat kabahin sa daghang mga nataad...

Kasaysayan sa Katitikan – Origins and Rise of the Filipino Novel: A Generic Study of the Novel until 1940. Sa 34 ka tung human sa paggula sa libro, wala gihapoy makatupong niini isip linanindotang libro kabahin sa sinugdanan ug sayong paglambo sa nobelang Pilipinon.

Biograpiya – The Man Who Would Be President: Sergio Osmeña and Philippine Politics. Si Prop. Belinda Aquino (University of Hawaii sa Manoa) misulat kabahin sa libro: "usa ka toar de force sa politikanhong biograpiya sa Pilipinas... usa ka makuti apan makapakabig nga estorya sa politika sa Pilipinas mismo. Sa porma niini ug sa unod, ang libro ni Mojares usa ka maayong basahan.

Gumalaysay/Pagtuo nga Kulturamhon – Waiting for Marikang Makiling: Essays in Philippine Cultural History. Alang nang maong libro, ang kritiko nga si Esquivel R. Cruz misulat: "Si Mojares mao ang kinadak-ang *structure* og *postmodernist* or *postmodern* nga kritiko ning dapit sa kalibotan... Si Mojares wala motubad sa kontemporaryong Kasadpang teyoriyong kritikal; hinuona, gitimo niyang malakapanon ang maundang teyoriyong kritikal ng Pilipinon..."

Teyatro/Kasaysayang Pangkatilinghan – Theater in Society, Society in Theater: Social History of a Cebuano Village, 1840-1940. Usa ka sumbaran, inobatbo, pulko pagkadukiduki nga trabaho nga

Ang tagsulat (tunga) uban ni National Artist Resil Mojares ug usa ka dinapit.

mobarog isip sumbaran sa pagpamulat kabahin sa teyatro ug lokal nga kasaysayan.

Kasaysayang Lokal – The War Against the Americans: Resistance and Collaboration in Cebu, 1899-1906. Si Prop. Patricio N. Abinales (University of Hawaii sa Manoa) misulat: "Ang The War Against the Americans usa ka hiyas nga pagkalibro. Lamang kining basahan ug nakapakompirma lang kini sa akong gituhan nga si Resil Mojares mao ang labing tinamad nato nga intelektuwal sa nasod karon."

Gumalaysay – House of Memory: Essays (Metro Manila: Atzil Publishing, 1997). Si Caroline S. Hau misulat: "Walay duda siya ra ang labing tinamad nga eskolar ning atong panahon, si Mojares nakahimog ubay-ubay nga mga libro nga karon maisip ta nga mga klasiko... Si Mojares maoy buhing timaan nga ang maayong pagpamulat ug ang *theoretically sophisticated* nga panghanungay mahimong dili magbuho. Sa esena sa panuwat diin nagkatag lang ang mga maayong sinuwat, si Mojares naghinatong ra sa kahanas."

Kasaysayang Pang-Intelektuwal/Biograpiya – Brains of the Nation: Pedro Paterno, TH. Pardo de Tavera, Isabelo de los Reyes and the Production of Modern Knowledge. Si Ambeth R. Ocampo misuwat: "Isga ra kaayo ko morekomendar og *academic styles*, labi pa sa 562 ka pahina nga gitas-on, apan lamang kaayong basahan si Mojares ug ang iyang libro mipakita kanamo nga gikinahanglan nato ang pagsubay sa hunahapon Pilipinon isip labing unang ang aron atong mapuglan ang maadlas nga butang nga gitawag tag nasodnong timailhan..."

Nagsiga og pamakpak ang mga nanamihon sa pasidungog samtang gitagsa-tagsa paghabit ni Dr. Yu ang mabuklogang mga pulong sa inilang mga awtor kabahin sa mga sinuwat ni Prop. Mojares.

Pasidungog sa Lalawigan sa Sugbo

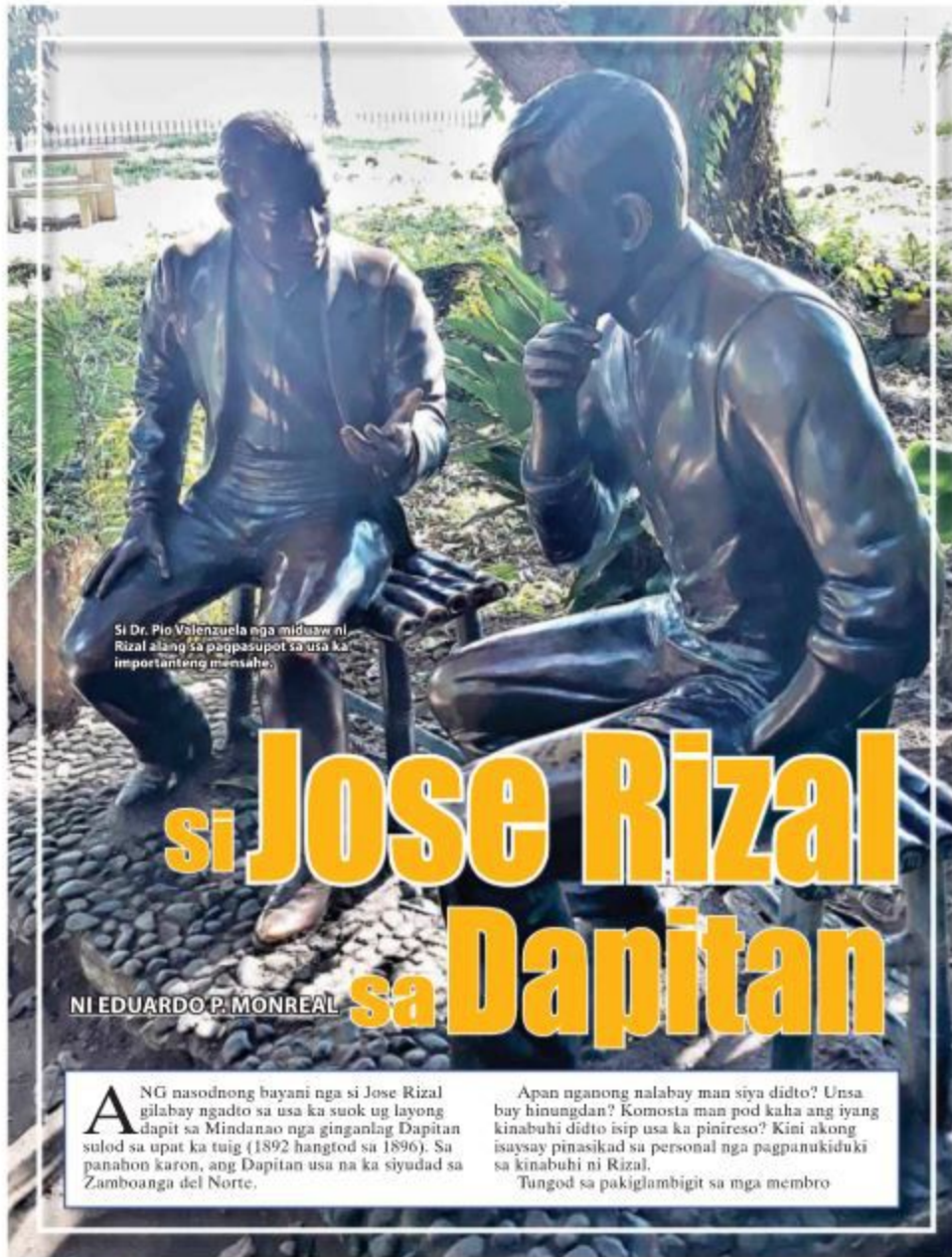
Ug tungod kay gipangalohan man sa Probinsiya sa Sugbo ang maong pasidungog didto sa Capitol Social Hall, gitambongan usab kini nila ni Gob. Hilario Davide III, Bise Gob. Agnes Magsale ug mga bokal.

Tipik sa programa nga gitambongan sa mga magsusulat, mga *cultural worker* ug sa iyang kanhi mga estudyante sa Graduate Diploma Course on Cebuano Heritage Studies sa University of San Carlos niadtong gabihona mao ang paghatag usab og pasidungog sa Hanta Probinsiyal sa Sugbo sa pag-ila sa mga kontribusyon ni Prop. Mojares nga nahimo usang haligi sa Cebu Town History Project nga mipagawas og sobra 50 ka tomo (*volume*) sa libro kabahin sa tanang lungsod ug mga dakbayan sa Sugbo pinaagi sa trsa ka resolusyon *carried over from past motion* sa tanang mga bokal sa lainlaing distrito sa lalawigan. Ang *town history project* maoy labing unang proyekto lukop-nasod nga mitaon ug mipapatik og mga libro kabahin sa kasaysayan ug kultura sa matag dapit.

Diyag kaayo ang kalipsay usab ni Prop. Mojares niadtong gabihona nga gibukisan gayod sa iyang harmling kapikas nga si Ma'am Sally ug sa ilang mga anak ug mga apo.

Laing mainghong pahalapay kanamo, Sir Resil!—

Si Dr. Pio Valenzuela nga miduaw ni Rizal alang sa pagpasoput sa usa ka importanteng mensahe.

si Jose Rizal sa Dapitan

NI EDUARDO P. MONREAL

ANG nasodnong bayani nga si Jose Rizal gilabay ngadto sa usa ka suok ug layong dapit sa Mindanao nga ginganlag Dapitan sulod sa upat ka tuig (1892 hangtod sa 1896). Sa panahon karon, ang Dapitan usa na ka siyudad sa Zamboanga del Norte.

Apan nganong nalabay man siya didto? Unsa bay hinungdan? Komosta man pod kaha ang iyang kinabuhi didto isip usa ka pinireso? Kini akong isaysay pinasikad sa personal nga pagpanukiduki sa kinabuhi ni Rizal.

Tungod sa pakiglambigit sa mga membro

sa Katipunan, giakusahan si Jose Rizal isip usa sa nagmugna sa maong kapunongan. Gitara! siya sa Gobyernong Espanyol nga maoy nagdumala sa Pilipinas niadtong panahona sa sala nga pag-agni aron sa pag-alsa, rebelyon ug pakigkonsabo batok sa nahauna. Giakusahan siya nga sad-an dianang tulo ka salaod maong gilabay siya sa Dapitan, diin siya naghulat na lamang

Lugar diin abi-abihon ni Jose Rizal ang pasyente.

Replika sa otso kantos nga balay nga hinimo ni Rizal ug maoy gigamit niyang klinika sa pagpanambal.

Orihinal nga sinina ni Jose Rizal.

MARIJUANA BILL PIRMAHAN NI PRES. DUTERTE

GIKLARO ni Presidential Spokesman Salvador Panelo nga dili magduhaduha si Presidente Rodrigo Duterte pagpirma sa *medical marijuana legalization bill* o ang House Bill 6517 sa diha nga mingrumaw na usab ang mga kiyaw-kiyaw bahin sa paghimong legal sa paggamit sa *marijuana* isip tambal.

Bise usab kini sa panahon ni Miss Universe 2018 Catriona Gray sa iyang tubag sa *question and answer* diin mipabor siya sa paggamit og *marijuana* isip *medical purposes*.

Sumala ni Panelo, daan nang miingon si Duterte nga andam kiting mopirma sa bisan unsang balaoron nga iyang maayonan alang sa interes ug kaayohan sa kadaghanan.

Hinuon, una na usab nga gipahayag ni Duterte nga gikinahanglan ang higpit nga regulasyon aron maseguro nga ang mahatagan lang og *medical marijuana* mao kadtong nagkinahanglan gayod ug dili kadtong mga indibidwal nga ang bugtong tuyo mao lang nga gamiton kini isip bisyo.

Sa pagka karon, ubay-ubay na ang nasod ug may pipila na usab ka estado sa Amerika nga legal na nga minggamit og *marijuana*. — **TNB**

Angayng ipasabot og maayo sa katawhan ang Pederalismo

GIKINAHANGLAN ang higpit nga pagpasabot ngadto sa katawhan bahin sa gitinguha nga pag-usab sa sistema sa kagamhanan gikan sa demokrasya ngadto sa pederalismo nga sistema sa panggobyerno.

Miingon si Tom Lantion, ang kanhi *LFRB chairman* ug karon *secretary general* sa Partido Federal ng Pilipinas (PFP) nga sa iyang paglibot-libot sa nagkalanlang rehion sa Pilipinas, maayo ang pagdawat sa mga tawo sa pederalismo

pero angay pang pasabton og maayo ang katawhan aron mahiwa-an nila ang *advantage* niini ulang sa ilang kabalahanan.

Midugang pag-ingon si Lantion nga sa pagkupasar sa Charter Change sa Kongreso, milaon siya nga aprobahan usab sa Senado ang pederalismo. — **TNB**

Wala nay mapalit nga NFA rice nga P27 ang kilo

DILI na makita sa kamerkadohan ug dili na makapalit ang mga kabos nga Pilipino sa baranohong *NFA rice* nga nagkantidad og P27 kada kilo.

Gipahibalo kini ni Agriculture Secretary Manuel Piñol tungod kay sa panahon nga mahurot na ang *NFA rice* nga nagkantidad og P27 matag kilo, dili na kini masundan tungod kay dili na moangkat ang *NFA* niining tuiga (2019).

Gipasabot sab ni Piñol nga dili umentohan ang presyo sa

bugas nga mapalit sa *NFA* sa mga lokal nga mag-uuma nga P17 matag kilo ug P3 nga insentibo niini.

Dugang niya, lagmit nga maalkanse na ang gobyerno kon patas-un pa ang *buying price* sa humay sa mga mag-uuma.

Gipanegeto ni Piñol nga bisag ang mga *private trader* na lang ang tugotang mo-*import* og bugas, dili man sab pasagdán nga makapamento kini og grabe sa presyo sa bugas tungod sa gipatuman nga Suggested Retail Price (SRP). — **TNB**